

Umarni Da Kyakkyawan Aiki Da Hani Daga Mummuna

Manufofin hudubar

- Bayyana ma'anar Umarni da kyakkyawan aiki da hani ga Mummuna.
- Tsoratarwa daga Baƙin halaye munana.
- bayanin matakan hana mummunan aiki.

Huduba Ta Farko

Dukkan yabo da godiya da kirari sun tabbata ga Allah, taimakonsa da gafararsa muke nema, kuma muna neman tsarinsa daga shirrin kawukanmu da munanan ayyukanmu. Wanda Allah ya shiryar babu mai batar da shi, wanda kuma ya batar to babu mai shiryar da shi. Kuma ina shaidawa babu abin bauta da gaskiya sai Allah, shi kadai ne ba shi da abokin tarayya. Kuma ina shaidawa cewa, Annabi Muhammad bawansa ne manzonsa ne. (Ya ku waƙanda suka yi imani ku ji tsoron yadda ya cancaci a ji tsoronsa, kada ku mutu face kuna musulmi). (Ya ku mutane ku ji tsoron Ubangijinku wanda ya halicceku daga rai guda ɗaya, kuma ya ya halicci matarsa daga gare shi, kuma ya yadda maza da mata daga garesu (su biyu). Ku ji tsoron Allah wanda kuke yiwa junanku magiya da shi, (kuma ku kiyaye) zumunci. Lalle Allah mai kula ne da ku). (Ya ku waƙanda suka yi imani ku ku ji tsoron Allah kuma ku faɗi magana ta daidai. Sai Allah ya gyara muku ayyukanku, kuma ya gafarta muku zunubbanku. Wanda ya bi Allah da Manzonsa haƙiƙa ya rabauta rabauta mai girma). Bayan haka, lalle mafi gaskiyar magana maganar Allah, kuma mafi kyawon shiriya shiriyar Annab Muhammad (ﷺ). Kuma mafi shirrin al'amura (a addini) ƙagaggunsu, kuma duk wani ƙagaggen abu (addini) bidi'a ce, duk wata bidi'a bata ce, duka wani bata kuma yana wuta.

Ya ku bayin Allah! A yau hudubarmu tana magana ne akan wani babban al'amari, wanda Allah Maɗaukakin Sarki ya umarce mu da shi, kuma yana daga cikin mafi girman aikin Annabawa da Manzanni, dashi ne Allah ya sanya wannan al'umma ta zama mafi alherin al'ummun da aka fitar wa mutane, wannan lamari ba komai ba ne face umarni da kyakkyawan aiki da hani daga mummuna.

Umarni da kyakkyawan aiki yana nufin umarni da abin da Allah da Manzonsa (S.A.W) suke so, da abin da shari'a ta yarda da kyansa, Hani daga mummunan aiki kuwa yana nufin hana abin da Allah da Manzonsa suka hana, kuma shari'a ta bayyana muninsa.

Allah Maɗaukakin Sarki ya umarci bayinsa da umarni da kyakkyawan aiki, da hani da mummuna inda yake cewa :

﴿وَلَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

[آل عمران : ١٠٤]. ﴿١٠٤﴾

Ma'ana : “A samu wasu jama'a daga cikinku suna kira zuwa ga alheri sannan suna umarni da kyakkyawan aiki kuma suna hana mummunan aiki, waɗannan sune waɗanda suka rabauta” (Ali – Imaran: 104).

A wani wurin Allah Maɗaukakin Sarki ya bayyana cewa wannan alumma ita ce mafi alherin al'ummun da aka samar a cikin mutune, saboda umarninta da kyakkyawan aiki da hani daga mummunan aiki, Allah ya ce :

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾

[آل عمران : ١١٠].

Ma'ana : “Kun kasance mafiya alherin al'umma da aka fitar wa da mutane, kuna umarni da kyakkyawan aiki kuma kuna hana mummunan aiki, sannan kuna yin imani da Allah) (Al- Imaran : 110).

Manzon Allah (S.A.W) ya bayyana mana cewa umarni da kyakkyawan aiki da hana mummunan aiki wajibi ne na shari'a, da shi ne al'umma take tsira daga azabar Allah, An karɓo daga Huzaifa ɗan Yamani – Allah ya yarda da shi – ya ce, Manzon Allah (S.A.W) ya ce, “Na rantse da wanda raina yake hannunsa, ko dai ku yi umarni da kyakkyawan aiki, ku hana mummunan aiki, ko kuma kuna kusa da Allah ya aiko da azaba a kanku, ukuba daga gare shi, sannan ku roke shi ba za a amsa muku ba” Tirmizi ne ya rawaito shi, ya ce, “Hadisi ne mai kyau”.

Haka nan an karɓo daga Nu'uman ɗan Bashir – Allah ya yarda da shi – ya ce, Manzon Allah (S.A.W) ya ce, “Misalin wanda yake kula da iyakokin Allah (ba ya afka wa cikinsu) da wanda yake faɗa wa cikinsu, kamar mutane ne suka yi kuri'a wajen hawan jirgin ruwa, sai wasu suka samu damar hawa saman jirgin, wasu kuma suka samu fasa, sai wanda suke fasa idan za su sha ruwa sukan wuce ta wajen waɗanda suke zaune a sama, (sai waɗannan na fasan suka ce) me zai hana mu fasa wajenmu (wato fasa) ba sai mu cutar da na samanmu ba (wajen zuwa shan ruwa). To idan (na saman) suka kyale su suka yi abin suka yi niyya (na fasa jirgin) sai su halaka gaba ɗaya, idan kuwa suka hana su to zai su tsira su da su gaba ɗaya”. Bukhari ne ya rawaito wannan hadisi.

Yaku 'yan uwa musulmi : babu addini ga mutumin da zai ga iyakokin Allah ana keta su ba tare da ya hana ba, Imam Ibnul Kayyim – Allah ya yi masa rahama – yana cewa : «Wana irin addini ne da alheri ga wanda zai ga abubuwan da Allah ya haramta ana keta su, iyakokin Allah ana tozarta su, addinin Allah ana barinsa, sunnar Annabi (S.A.W) ana kin ta, amma zuciyar da kwance sanyi kalau, harshensa ya yi shiru, haƙiƙa duk wanda yake haka to wannan shaidan ne kurma, kamar wanda yake faɗin barna yake shaidan mai magana. Shin akwai wani bala'i a addini face yana fitowa daga irin waɗannan, waɗanda idan abincinsu da shugabancinsu sun kubuta, to ba ruwansu da abin da ya faru ga addini. Zabaɓɓe a cikin irin waɗannan mutane shi ne wanda yake yin ɗan fushi. Amma da za a taɓa ɗaya daga cikin irin waɗannan mutane akan dukiyarsa ko matsayinsa, da ka ga yadda zai yi ta kai –

kawo, ya kashe dukiyarsa, ya yi duk wani koƙarinsa, ya bi dukkan matakan nan da ake bi na hana mummunan aiki guda uku iya bakin koƙarinsa, to irin wadannan mutane - haɗe da rasa kima da daraja da suka yi a wajen Allah, da gamuwa da fushinsa – an jarrabe su a nan duniya da babban bala’i, shi ne mutuwar zuciya, domin kuwa duk lokacin da zuciya ta zama rayayya, to lokacin ne ta fi yin fushi don Allah da Manzonsa, kuma tafi taimakon addini”.

Yana daga cikin abin da yake nuna mahammancin wannan aiki – yaku bayin Allah - yana ɗaya daga cikin manya – manya al’amura, kuma yana kare al’umma daga halaka, sannan sharadi ne daga sharuɗɗan da Allah yake tabbatar da bayinsa ya ba su nasara a bayan ƙasa da shi, Allah ya ce – yana mai yabon bayinsa mumina - :

﴿ الَّذِينَ إِنْ مَكَتَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ﴾ [الحج: ٤١].

Ma’ana : “wandanda idan muka tabbatar da su a bayan ƙasa sai su tsaida sallah, su bada zakka, su yi umarni da kyakkyawan aiki su hana mumuna” (Hajji : 41)

Allah Subhanahu Wa Ta’ala ya ce a wani wurin daban :

﴿ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةَ يَهُودٍ عَنْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴾ [هود: ١١٦].

Ma’ana : “Ba don waɗanda suka rage a cikin ƙarnonin da suka gabata ba, suna hana barna a bayan ƙasa, sai dai ƙadan daga cikin waɗanda muka tseratar daga cikinsu, waɗanda suka yi zalunci suka bi abin da aka jiyar da su na daɗi suka zama masu laifi”. (Hud : 116)

A wani wurin a Alkur’ani Allah ya nuna ba ya halakar da al’umma matuƙar akwai masu wa’azi a cikinta. Ya ce,

﴿ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلِهَا مُصْلِحُونَ ﴾ [هود: ١١٧].

Ma’ana : “Ba zai yiwa ba Ubangijinka ya halakar da Alƙarya alhali mutanenta suna yin gyara”. (Hud : 117).

Yaku masu sauraro : Haƙiƙa a cikin watsi da wannan aiki akwai haɗari mai girma, da mummunan sakamako a kan ɗaiɗaikun mutane da al’umma, domin kuwa Allah ya yi alƙawarin azaba akan duk waɗanda suka ba da baya, suka ƙi wannan aiki, suka yi sakaci da shi.

An karɓo daga Huzaifa ɗan Yamani – Allah ya yarda da shi – ya ce, Manzon Allah (S.A.W) ya ce, “Na rantse da wanda raina yake hannunsa, ko dai ku yi umarni da kyakkyawan aiki, ku hana mummunan aiki, ko ya kusata Allah ya aiko da azaba a kanku, ukuba daga gare shi, sannan ku roƙe shi ba za a amsa muku ba” Tirmizi ne ya rawaito shi

An karɓo daga Zainab matar Annabi (S.A.W) ta ce, “Ya Manzon Allah yanzu za a iya halaka mu alhali a cikinmu akwai mutanen ƙwarai?” Sai Manzon Allah ya ce mata : “Kwarai kuwa, idan laifi ya yawaita”.

Allah Maɗaukakin Sarki kuma ya tsine wa Bani Isra’il yayin da suka bar umarni

da kyakkyawan aiki da hana mummuna. Allah ya ce :

﴿لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ﴾ [المائدة: ٧٨]

Ma'ana : “An tsine wa waƙanda suka kafirta daga cikin bani Isra’il akan harshen Dawud da Isa ɗan Maryam, saboda abin da suka yi na sabo kuma sun kasance suna ketare iyaka. Sannan sun kasance ba sa hana duk wani mummunan aikin da suka aikata, tir da abin da suka kasance suna aikatawa”. (Ma’ida : 78).

Yaku musulmi : Kafin mutum ya canza mummunan aiki ya wajaba a kansa ya lura da waƙannan abubuwa masu zuwa :

1. Ya zama abin da za a hana ɗin, abu ne da shari’a ce ta hana shi, kada ka hana abin da Allah ya yi umarni da shi, ko ya halatta wa bayinsa, babu wani abin ki sai wanda shari’a ta ki shi, ta hana shi.
2. Ya zama abin da zai hana ɗin akwai shi, (ba wai zato ake yi cewa za a iya yin kaza ba), kada ka hana abin da babu shi.
3. Ya zama abin kin ya fito fili daga wajen mai aikatawa, ba bin diddigi aka yi ba don gano abin, saboda Allah ya hana bin diddigin mutane.
4. kada ya zama abin da zai hana yana cikin mas’alolin da malamai suka yi ijthadi a cikinsu, abubuwan da nassi a cikinsu, ko kuma akwai nassi ɗin amma boyayye ne ba a fili yake ba.

Waƙanda sune abubuwan da ya kamata mai hani ga mummunan aiki ya kula da su yayin da yake wannan aiki.

Allah ya ce :

﴿وَلَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْعُرْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ [آل عمران: ١٠٤]

Ma'ana : “A samu wasu jama’a daga cikinku suna kira zuwa ga alheri sannan suna umarni da kyakkyawan aiki kuma suna hana mummunan aiki, waƙannan sune waƙanda suka rabauta” (Ali – Imaran : 104).

Allah Madaukakin Sarki ya yi mana albarka a cikin abin da muka ji na ayoyi da hadisai, domin shi mai iko ne akan dukkan komai.

Huduba Ta Biyu

Godiya ta tabbata ga Allah, Kyakkyawan farshe yana ga masu tsoron Allah, Tsira da Aminci su tabbata ga fiyayyen halitta, Manzon Allah (S.A.W) da iyalansa da Sahabbansa da waƙanda suka bi su gaba ɗayansu, har zuwa ranar sakamako. Bayan haka:

Yaku ‘yan uwa musulmi : Canza mummunan aiki yana da mata kai waƙanda Manzon Allah (S.A.W) ya bayyana su a cikin hadisin da Imam Muslim ya rawaito daga Abu Sa’id Al-khuduriy – Allah ya yarda da shi –, ya ce, na ji Manzon Allah (S.A.W) yana cewa : “Duk wanda ya ga mummuna abu daga cikinku, to ya canza shi da hannunsa, idan ba zai iya ba, to da harshensa, idan ba zai iya ba, to da

zuciyarsa (wato ya ki abun) wannan shi ne mafi raunin imani”.

Hakanan Manzon Allah (S.A.W) ya kara fito da waɗannan mata kai a fili a cikin hadisin Abdullahi dan Mas’ud – Allah ya yarda shi – ya ce, Manzon Allah (S.A.W) ya ce : “Babu wani Annabi da Allah ya aiko shi gabanina face yana da tatattun mabiya daga cikin al’ummarsa, da sahabbai da suke riƙo da sunnarshi, suna koyi da umarninsa, sannan sai wasu su biyo bayansu, suna faɗin abin da ba sa aikata wa, suna aikata abin da ba a umarce su ba, duk wanda ya yi jihadi a kansu da hannunsa to wannan mumini ne, wanda ya yi jihadi a kansu da harshensa wannan ma mumini ne, wanda ya yi jihadi a kansu da zuciyarsa shi ma mumini ne. Amma bayan wannan to babu wani imani ko da daidai da kwayar zarra” (muslim ne ya rawaito).

Babban Malamin nan Ibnu – Kayyim yana cewa : “Hakika Annabi (S.A.W) ya shar’anta wa al’ummarsa wajabcin hana mummunan aiki, saboda a samu abin da Allah da Manzonsa suke so, amma idan hana mummunan aiki zai kawo samuwar abin da ya fi shi muni, yafi shi zama abin ki a wajen Allah da Manzonsa to ba ya dacewa a hana wannan mummunan aikin, duk da cewa Allah ba ya son wannan aiki, kuma ba ya son masu yin sa. Misalin irin wannan kuwa kamar inkari ga masu mulki ta hanyar fito – na – fito da tawaye gare su, saboda hakan shi ne asalin duk wata fitina da sharri. Sahabbai sun nemi izinin Manzon Allah (S.A.W) wajen yakar shugabannin da suke jinkirta sallah ga barin lokacinta, suka ce “Ba ma yake su ba?” Sai Manzon Allah (S.A.W) ya ce : “A’a matuƙar dai suna yin sallah” sannan ya ce, “Duk wanda ya ga wani abin ki daga shugabansa to ya yi hakuri, kada ya cire hannunsa daga yi masa da’a”.

Ya ci gaba da cewa : “Duk wanda ya lura da abin da ya gudana na manya da kananan fititntinu a cikin musulunci zai ga barin wannan asali (na bin shugabanni) shi ne asalinta, da rashin hakuri a kan wani mummunan abu, sai aka nemi kawar da shi, sai hakan ya haifar da aikin da ya fi shi muni. Manzon Allah (S.A.W) ya kasance yana ganin abin ki a Makkah amma ba zai iya kawar da su, har ma lokacin da Allah ya bashi damar buɗe Makka da mayar da ita garin musulunci ya yi niyyar ya canza dakin ka’aba ya mayar da shi akan ginin Annabi Ibrahim, amma tsoron abin da zai faru wanda ya fi wannan girma ya hana shi yin hakan, duk da yana da ikon yi ɗin, saboda zai yiwu Kuraishawa ba za su iya daukar hakan ba, saboda sababbin shiga musulunci ne, wannan ya sa ma Manzon Allah (S.A.W) bai yi umarni da amfani da hannu wajen inkari ga shugabanni ba, saboda abin da zai iya faruwa wanda ya fi abin da suke kai muni. Hana mummunan aiki yana da matakan huɗu :

1. Kodai mummunan aikin ya gushe, kishiyarsa (aikin alheri) ya maye gurbinsa.
2. ko kuma mummunan aikin ya yi karanci, koda bai gushe gaba ɗaya ba.
3. ko kuma ya gushe gaba ɗaya, wani mummunan abu irinsa ya maye gurbinsa.
4. ko kuma wanda yafi shi sharri da muni ya maye gurbinsa.

To a mataki na ɗaya da na biyu an shar’anta (a kawar da mummunan aiki a cikinsu), na uku kuwa sai a duba a ga abin da ya dace, amma mataki na huɗu

haramun ne a (kawar da mummunan aiki a wannan yanayi). (Duba littafin I'lamul Muwaƙƙien).

‘Yan uwa musulmi : Ku sani cewa mai umarni da aiki kyakkyawa sharadi ne a samu waƙannan sharuƙƙai a tare da shi:

1. Ya zama musulmi mai tsoron Allah.
2. Ya zama balagagge, domin umarni da kyakkyawan aiki da hani ga mummuna ba ya wajaba akan yaro ƙarami.
3. Ya zama mai adalci, kuma mai ilimi, musamman ma akan abin da zai umarta ko ya hana ɗin.
4. Ya zama zai iya yin umarnin da hanin, saboda iko wajen yin abu shi ne abin da yake kawo a ɗora wa mutum aiki.

Ku ji tsoron Allah bayin Allah, ku yi abin da ya wajabta muku shi na umarni da aiki mai kyau, da hana mummunan aiki, sai ku rabauta, ku nisanci kawar da kai daga barin wannan aiki mai girma, saboda kawar da kai ga barin wannan aikin yana jawo sharri da barna ga al'umma da kasa gaba ɗaya. Allah Madaukakin Sarki yana cewa :

﴿ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةَ يَنَّهُوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴾ [هود: ١١٦].

Ma'ana : “Ba don waƙanda suka rage a cikin ƙarnonin da suka gabata ba, suna hana barna a bayan kasa, sai dai ƙaɗan daga cikin waƙanda muka tseratar daga cikinsu, waƙanda suka yi zalunci suka bi abin da aka jiyar da su na daɗi suka zama masu laifi”. (Hud : 116).

Ina roƙon Allah Ta'ala ya yi mana gafara, ya sanya mu cikin waƙanda suke umarni da kyakkyawan aiki suke hana mummuna. Haƙiƙa Allah Mai iko ne akan komai.